

Utenrikspolitikk for et konkurransedyktig norsk næringsliv

Oppsummering fra RESPONS-prosjektets dagskonferanse i Stavanger, 20. mars 2024

Kristin Haugevik og Øyvind Svendsen

Acknowledgements

Norwegian Institute
of International
Affairs

The Norwegian Institute of International Affairs is a leading research institute. Established in 1959, we provide research and recommendations of relevance to Norwegian foreign policy, with a strong position in the field of conflict resolution and peace operations.

Photo credit: Næringsforeningen i Stavanger-regionen

Publisher: Norwegian Institute of International Affairs
Copyright: © Norwegian Institute of International Affairs 2024
Published under the CC-BY-NC-SA licence

Visiting address: Any views expressed in this publication are those of the author. They should not be interpreted as reflecting the views of the Norwegian Institute of International Affairs. The text may not be printed in part or in full without the permission of the publisher.

Address: C.J. Hambros plass 2d
PO box 7024 St. Olavs Plass
0130 Oslo, Norway

Internet: www.nupi.no
E-mail: post@nupi.no

Fax: [+ 47] 22 99 40 50

Tel: [+ 47] 22 99 40 00

Dette notatet er et sammendrag av RESPONS-prosjektets konferanse i Stavanger den 20. mars 2024. Vertskapet var Universitetet i Stavanger (UiS), i samarbeid med Næringsforeningen i Stavanger-regionen, NHO Rogaland, Innovasjon Norge, Offshore Northern Seas (ONS), Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI) og Utenriksdepartementet.

Innledning

UiS-rector **Klaus Mohn** åpnet konferansen, og pekte på samspillet mellom norsk utenriks- og handelspolitikk og norsk næringsliv. Vi lever i en mer komplisert handels- og sikkerhetspolitisk hverdag. Norge er et lite land i verden, og det kan gjøre oss sårbare i møte med omverdenen. Det gjelder spesielt på handelsfeltet, men også i sikkerhetspolitikken og energipolitikken. Grønn omstilling blir et hovedtema fremover.

Utenriksminister **Espen Barth Eide** presenterte RESPONS-prosjektet, og reflekterte rundt hva som er utenrikspolitikken formål. Eide påpekte at vi lever i en annen tid nå enn vi gjorde for bare kort tid siden. Det å opprettholde frihet, selvstendighet og suverenitet er nå blitt et hovedfokus. Gode internasjonale kjøreregler er spesielt viktig for små og mellomstore land. Land som Norge må kunne stole på rettslige prinsipper. Norge eksporterer det meste av det vi produserer til utlandet, og importerer veldig mye av det vi selv forbruker. Alt henger sammen med alt, og det er derfor viktig at verden «virker». Når disse tingene fungerer godt, så er det bra også for norsk innenrikspolitikk. Utenrikspolitikken gjør innenrikspolitikken mulig.

Eide sa videre at det grønne skiftet er blitt vekstmotoren i økonomien, det er også blitt en tung industripolitisk satsing. Klima og Kina er to store faktorer som driver frem en aktiv og tung næringspolitikk. Vi ser karbonprising og regulatoriske grep fra Europa, og en omfattende støttepakke fra USA. Dette er i stor grad inspirert av konkurransen med Kina. Under den kalde krigen var det relativt lite interaksjon mellom Vesten og Sovjetunionen. Det var adskilte økonomier. Så kom «det lange 90-tallet», hvor verden beveget seg mot mer åpning. Med Kina er det annerledes: Kina ble med i WTO i 2001, og Kinas økonomiske vekst har særlig kommet etter at landet koplet seg på den opprinnelige vestlige økonomien. Under den kalde krigen var det bekymring for Sovjetunionens militære kapasitet og atomvåpen, men ingen bekymring for at Sovjetunionen skulle gå forbi Vesten teknologisk. Til sammenligning konkurrerer Kina med USA, men har et veldig annerledes system bak, sa Eide.

En parallell trend er at flere land henter mer produksjon hjem. Eide viste til at *homeshoring* og *friendshoring* er nye strømninger. Man handler fremdeles internasjonalt, men legger mer vekt på politisk system og nærhet til dem man handler med enn tidligere. Både for EU-kommisjonen og G7 er risikoreduksjon blitt et hovedfokus. Dette er også Norges linje, sa Eide. Fra norsk side kan man identifisere tre tilnærminger til Kinas vekst: For det første er Kina en *naturlig partner* i viktige globale spørsmål, for eksempel i møte med klimakrisen. Her gjør Kina også mye bra, f.eks. investeringer i fornybar teknologi. For det andre er Kina en *stor konkurrent*, for eksempel som produsent av elbiler. Endelig er Kina også en *systemisk utfordrer* – det handler om et annet system, med ulikt syn på menneskerettigheter, markedsøkonomi mm.

Eide la vekt på at man i utenrikspolitikken må ha alle disse aspektene med seg, og balansere dem mot hverandre. USA har også landet på denne tilnærmingen – etter flere år med «frakopling» som hovedstrategi. Det er for sent å koble seg av, vi er allerede for integrert. iPhone er et produkt som

er funnet opp i USA, men produseres i Kina. Brekker du en iPhone i to, vil ingen av delene fungere. Samtidig, etter tiår med reell globalisering er sikkerhetspolitikken tilbake i høysetet. Den trumfer i mange henseende handelspolitikken. Som en åpen økonomi har Norge tjent mer enn de fleste på den globaliserte perioden. Eide pekte på «den doble Kina-effekten», i den perioden hvor alt Norge eksporterte ble dyrere på grunn økt etterspørsel, mens alt vi importerte ble billigere. Denne rene perioden er nå over, og Norge må navigere i et annet landskap. WTO er fortsatt en viktig arena, men lider under at USA er blitt mer skeptisk innstilt. USA har sabotert utnevnelser av nye medlemmer til ankeorganet i WTO. Biden-administrasjonen har en annen retorikk og vinkling enn Trump-administrasjonen, men det er den samme politikken vi ser. Norge har forsøkt å overbevise USA om at dette ikke er klokke politikk – det organiserte, regelbaserte handelssystemet er ute å kjøre. Systemet er i stor krise. Det er alvorlig, ikke minst for Norge, sa Eide.

Eide understreket at EØS-avtalen fungerer, og «gjør jobben» all den tid Norge ikke er medlem av EU. EØS omfatter cirka 100 avtaler til («and counting»). Norges samarbeid med EU har utvidet seg mye utover EØS-avtalen. Norge kopler seg nå på via avtaler per sektor. EØS-avtalen ble til mot bakteppet av en generell utvikling mot mer åpenhet og samhandling. I dagens kontekst er EØS blitt viktigere. Siden medlemskap ikke er aktuelt nå, må Norge ha et omfattende, solid partnerskap med EU. Eide påpekte at EØS er et regelbasert system som er bedre enn noe vi kunne fremforhandlet i dag – avtalen ble fremforhandlet av et sterkere EFTA mot et langt mindre EU. Nå er maktforholdene annerledes, og etter brexit er EU mer opptatt av forskjellen mellom innenfor/utenfor. Norge merker effekten. Vi har fått en krig oppå dette, og en omfattende sanksjonspolitik. Norge har sluttet seg til EUs sanksjonspakke mot Russland. EU har klart å gjøre seg uavhengig av russisk energi, og det gikk raskere enn de fleste trodde på forhånd. Her har Norge vært en av redningsmennene for EU. Ukraina-krigen har akselerert EUs grønne omstilling. Det vil bli mer interesse for norske fossile varer på kort sikt, men på lengre sikt vil det være motsatt tendens. Det må vi være forberedt på, sa Eide. Forventningene til næringslivet – og sette seg inn i og respektere sanksjonslovverket – dette er et større tema. Det krever større politisk bevissthet om handelspolitikk og Europapolitikk enn det som har vært tilfelle en tid. Eide poengterte at vi står overfor et geopolitisk og handelspolitisk lappeteppe, men at det i det ligger det også noen muligheter.

Mohn stilte spørsmål om akademisk boikott mot bakteppet av Israels krig i Gaza. Eide uttrykte at man bør være forsiktig med handel med bosettere og -tjenester, men problematiserte en generell boikott av Israel. Han pekte også på at akademisk boikott også kan bety at man kutter samarbeidet med kritisk tenkende mennesker i det aktuelle landet.

Mohn lurte også på utenriksministeren så for seg en ny EU-debatt. Eide svarte at han så behovet for en dyptgående debatt om Norges forhold til EU, men så ikke for seg at dette nødvendigvis ville lede til en ny norsk EU-søknad eller avstemning. Derimot etterlyste han mer norsk interesse for oppmerksomhet rundt hva som skjer i EU. Alle er opptatt av valget i USA. Snart kommer Europaparlamentsvalget, hvor det skal velges nytt parlament og etter hvert en ny kommisjon. Europakommisjonen lager lover for Norge hele tiden, og vi burde interessere oss mer for det, fastslo han.

Panel 1: Sikkerhetspolitikk

Ole Andreas Engen, Professor i samfunnssikkerhet, UiS

Karoline Myklebust Linde, Laerdal Global Health

Fride Solbakken, Daglig leder, Maritimt Forum

Ordstyrer: **Harald Minge**, Næringsforeningen i Stavanger-regionen

Ole Andreas Engen åpnet panelet om sikkerhetspolitikk med å observere at det nye geopolitiske lappeteppet har gjort begrepet samfunnssikkerhet høyaktuelt. Vi står overfor en innenrikspolitisk sikkerhetssituasjon som speiler den utenrikspolitiske situasjonen, påpekte han. Dette ser vi også i arbeidet til Totalberedskapskommisjonen og Forsvarskommisjonen – altså at samfunnssikkerhet og statssikkerhet smelter nå i større grad sammen. Her blir det viktig å holde orden på eget hus – å utvikle lovverk og risikovurderinger. I Norge er vi verdensledende på helse, miljø og sikkerhet i petroleumssektoren – i betydningen *safety*, sa Engen. Spørsmålet er om vi er like gode på sikring i betydningen *security*? Security handler i større grad om intenderte handlinger. Og hva skjer i og med organisasjoner når «security» og «safety» møtes? Etter Nord Stream-hendelsen ble hele petroleumsindustrien – over natten – lagt inn under Sikkerhetsloven. Petroleumsindustrien er en grunnleggende samfunnskritisk funksjon. Dette utfordrer mange næringsvirksomheter, fordi ulike profesjoner har ulike logikker hva gjelder risikoanalyse, sa Engen.

Karoline Myklebust Linde fremhevet viktigheten av forebygging. Med henvisning til Sending-utvalget – som hun selv var en del av – oppfordret hun regjeringen til å ha tydeligere mål for bistanden. Målet må være langsiktig, samfunnsmessig avkastning, og vi må få med næringslivet og privat sektor, oppfordret hun. Norge bør mobilisere tilsvarende 0,7 % av BNI i private investeringer i utviklingsland. Staten kan være med å legge til rette for dette. Hun påpekte at det er store muligheter for å investere på det afrikanske kontinentet: Afrika har mye udyrket, dyrkbar jord, uutnyttede solenergiressurser, men også en stor del av den fremtidige, globale arbeidsstyrken.

Fride Solbakken slo fast at når Russland stenger av gasstilførselen til Europa, eller når USA trenger å frakte forsvarsmateriell til Europa – da stiller norsk olje- og gassindustri og norsk skipsfart opp. Vi klarer å snu oss veldig raskt, sa hun. 90 % av verdenshandelen i dag foregår og fraktes via sjøen, på skip. Skipsfarten er en viktig del av totalberedskapen. Den maritime næringen i Norge bidrar med over 200 milliarder i verdiskapning og eksporterer for 320 milliarder i året. At det er en norskeid flåte, betyr mye for totalberedskapen. Å sikre gode rammebetingelser for skipsfarten og den maritime næringen, er derfor viktige utenrikspolitiske tiltak for Norge, sa Solbakken. Videre påpekte hun at det er viktig å få til det grønne skiftet også i skipsfarten. Langtidsplanen for forsvaret bør også innbefatte standardfartøy. Vi må ha kompetanse til å bygge og vedlikeholde skip. Solbakken ønsker seg en nasjonal, maritim sikkerhetsstrategi. Hun mente at vi ikke øver og trener nok i fredstid til å utnytte potensialet som ligger i den maritime næringen.

Engen viste til Totalberedskapskommisjonen, og hvordan denne ser næringslivet som en del av totalberedskapet. Akademia har et ansvar for å ta pulsen på samfunnsutviklingen, og UiS har vært opptatt av risikoanalyser og risikomodeller, og hvordan næringslivet bruker disse for å utvikle organisasjoner. Det dreier seg om å kartlegge og forstå alle mulige risikoer som enkeltbedrifter står overfor. Men vi trenger bedre analyser, og mer kompetanse på risikoanalysemetodikk, fastslo Engen.

Norge må ha oppdatert kunnskap om samfunnssikkerhet, for eksempel hybride trusler. Akademia må dessuten utvikle folk som kan gå inn i næringslivet. Det er viktig å ha et godt samspill mellom akademia og bedriftene. Det er også viktig å fortsette og utvikle samfunnssikkerhetsfaget, sa han.

Linde slo fast at Lærdal Global Health merker de internasjonale endringene på forskjellige nivåer, da de jobber mye i afrikanske land og i Sørøst-Asia. Et hovedtrekk er at de store aktørene – som Kina og Russland – i større grad er til stede i ulike prosjekter på alle nivå – for eksempel mor-barn prosjekter. Da blir også disse en slags politisk slagmark. Også er det mer praktiske spørsmål og utfordringer, for eksempel knyttet til internasjonale sanksjoner, som man må forstå og forholde seg til. Av og til er det vanskelig å få klare svar fra juridisk bistand, om helt konkrete, praktiske forhold, sa hun. Lærdal-produkter finnes i alle verdens land. Linde var opptatt av hvordan hele produksjons- og verdikjeden kan sikres, og hva som er konsekvensene dersom dette ikke gjøres.

Solbakken pekte på at det i disse spørsmålene ofte også er en omdømmerisiko involvert. Det er ikke alltid lov og rett som er styrende. Det kan komme kritikk selv om du følger regelverket og «gjør det du skal». Et eksempel er når du har skip med både russere og ukrainere om bord. Eller når du ikke har mulighet til å betale russerne om bord. Vi ønsker ikke å ha «skyggeskip», vi vil ha dette riktig og opptre redelig, sa hun. Skipsfarten er global, og det er vanskelig når man har aktører som ikke forholder seg til regelverk. Solbakken mente at man trenger interne felleskap for å dele erfaringer, slik at det enkelte rederi kan få råd og veiledning.

Engen slo fast at klimaendringene er den største trusselen akkurat nå. Vi har ikke oversikt over klimautviklingen og de geopolitiske konsekvensene, advarte han. Vi må tenke totalberedskap – hvordan vi skal rigge oss i et landskap hvor «security» og «safety» griper inn i hverandre, og hvor vi må finne balansegangen mellom sikkerhet og frihet. Går vi for langt i retning sikkerhetsreducerende tiltak kan vi risikere å kaste babyen ut med badevannet – det liberale demokratiet som vi er så glade i. Det er en innenrikspolitisk sikkerhetsutfordring, som vi må tenke på samtidig som vi forholder oss til det endrede geopolitiske sikkerhetsbildet, fastslo Engen. Blir vi for naive kan det gå veldig galt. Men det er også problematisk å bli for sikkerhetsorientert – at alle blir redde for alt mulig. Tillit handler også om beredskap, og om robusthet. Vi så det under pandemien – tillitsrelasjonen mellom myndighetene og befolkningen var et av de viktigste redskapene i håndteringen. Folk hadde tillit til at regjeringen drev en god og ryddig politikk, og det å formidle usikkerhet, tvil, ble sett på som en verdi, observerte Engen.

Linde var opptatt av at vi må ta den økende fattigdommen i verden mye mer på alvor. Lærdal jobber i mange av disse de markedene, og ser hvordan fattigdom også påvirker den geopolitiske situasjonen. Økende fattigdom og folk som mangler arbeid – da kan det oppstå flere konflikter, oppblomstring av ekstremistgrupper osv. Det blir vanskeligere å jobbe der vi allerede er, og det avskrekker kanskje de som ellers kunne tenkt seg å investere i de markedene, sa Linde.

Solbakken mente at klima og fattigdom er de to klart største utfordringene, men observerte at det også ligger muligheter i dette. Hun fremhevet behovet for grønne løsninger, og globale avtaler som kan gi gode vilkår for handel og videre utvikling av det grønne skiftet. Videre understreket hun viktigheten av å få bukt med fattigdommen i verden. Kanskje skulle Oljefondet gå i bresjen for et grønt skifte i Afrika, eller å få bukt med den globale fattigdommen? En bedre verden betyr et bedre Norge, poengterte hun.

Linde uttrykte at Lærdal ikke ønsker å være en politisk aktør. Man må være bevisst på hvem man er når man er ute og jobber i ulike land, observerte hun. Vi ser nå på muligheter i Nigeria, som har en helt annen sikkerhetspolitisk situasjon enn Tanzania og Nepal – som vi lenge har jobbet i. Den norske ambassaden og delegasjonen i Nigeria har mye lokal kunnskap, og de hjelper bedrifter som Lærdal så vi kan gå inn der og være til stede, forklarte hun.

Engen sa at i en ideell verden skal kunnskap flyte fritt, men dessverre er ikke verden ideell. Også akademia må ta visse forhåndsregler. Han sa at i spørsmål om boikott og samarbeidsrelasjoner, så er UiS veldig på linje med de rådene utenriksministeren ga.

Solbakken fremholdt at vi må ha en god rederiskatteordning, og en god tilskuddsordning for norske sjøfolk. Vi trenger rammebetingelser som gjør at vi kan lykkes i konkurranse ute i verden, sa hun. Videre trenger vi en nasjonal maritim sikkerhetsstrategi, og gode tiltak for å få til det grønne skiftet. Vi trenger også kompetanse og kunnskap som vil kunne gi aktivitet i Norge. Og det er viktig å ha et stort fokus på globale avtaler. God norsk maritim politikk er god norsk utenrikspolitikk, sa Solbakken.

Linde sa at det noen steder er veldig god støtte og informasjon til bedrifter fra norske myndigheters side, mens det andre steder er vanskeligere. Noen ganger er det litt for personavhengig om den man kontakter kan bistå. Norske myndigheter er gode til å dele informasjon. De kan gjerne også invitere næringslivet med på flere konferanser som denne, sa hun.

Engen mente at akademia i større grad må ta innover seg de behovene næringslivet har. Myndighetene må bli bedre på å tenke totalberedskap, med vekt på «total». For eksempel spørsmålet om tilfluktsrom – vi må tenke helhetlig, og vi må tenkte nasjonalt, globalt og lokal samtidig, sa han.

Panel 2: Handel- og handelsavtaler

Tore Onshuus Sandvik, statssekretær i Nærings- og fiskeridepartementet.

Torfinn Harding, UiS

Marianne Olsnes, Norske Shell

Lars Rotseth, Kverneland Group

Andreas Kvame, Grieg Seafood

Moderator: **Kari Holmefjord Vervik**, Innovasjon Norge

Tore Onshuus Sandvik åpnet med å reflektere rundt at utenriksministeren i sitt innlegg hadde vært innom et stort spekter av tema – som er betegnende for hvor bredt utenrikspolitikken favner. Han observerte at FNs bærekraftsmål på mange måter er verdens største markedsanalyse. I 2008 er det flere mennesker som bor i byer enn utenfor. Urbanisering skaper utfordringer og muligheter. Andre viktigere stikkord er pandemier, ressurser, smart bygging, infrastruktur, bærekraft og helsetjenester. Mange byer ligger nært god matjord. Det øker presset på landjorda, og det øker behovet for ressurser i havet. Men endringene skaper også muligheter for Norge, sa Sandvik. For eksempel kan Norge – med sitt offentlige helsevesen og begrensede befolkning – teste ut og utvikle løsninger som større byer kan ha behov for.

Sandvik fastslo at Norge hittil har vært usedvanlig godt posisjonert når det gjelder det maritime og energi. All moderne utvikling er drevet av energi. Men vi er avhengige av kull, olje og gass. Nå må vi erstatte og rense dette energiforbruket, sa han. Det er en formidabel oppgave. Han påpekte at vi mangler overskuddselektrisitet. Vi sirkulerer mer, men parallelt øker forbruket og etterspørselen. Det er vanskelig å finne alternativer til betong, stål og plast – og vi er også avhengig av det for å bygge mer fornybar energi. Med Russlands invasjon av Ukraina har energiproduksjon også blitt realpolitikk. Det har også ført til satsing på fornybar energi. Sol og vind har tatt fullstendig av, men gass dominerer fortsatt. Skal vi øke takten mer, trenger vi andre typer råvarer, sa Sandvik. I mineralmarkedet dominerer Kina totalt, de kontrollerer tilgangen til råvarer og prosesserer. Land som Norge har store muligheter, men vi må få kontroll på egne verdikjeder. Vi må greie å forsyne europeiske energimarkeder, fastslo Sandvik.

Den største utfordringen her hjemme er nok folk, mente Sandvik. Norge har rekordlav arbeidsledighet, men trenger flere praktikere for å drive det grønne skiftet. Norge må produsere ting igjen, ta ansvar for tilgangen til mineraler og metaller, og for verdikjedene. Her har norsk næringsliv gode muligheter til å bidra. Regjeringen har startet arbeidet med den første stortingsmeldingen noensinne om gründere og oppstartsbedrifter, og i fjor holdt næringsministeren den første handelspolitiske redegjørelsen på 30 år. Nye frihandelsavtaler kan gi Norge nye muligheter i spennende markeder, men store geopolitiske bevegelser påvirker handelspolitikken direkte. Her ønsker regjeringen innspill fra næringslivet, sa Sandvik.

Ordstyrer **Kari Holmefjord Vervik** viste til at gullalderen i norsk eksport så langt har handlet om petroleum og sjømat. Hva er mulighetsbildet nå? Vi må se sammenhengene. Vervik poengterte at Rogaland er «Norge på speed», her er det høyere oppturer og dypere nedturer. Også Vervik la vekt på «friendshoring», men advarte mot å tenke at fordi Europa er vennene våre, så kan de automatisk gi oss store markedsmuligheter. I praksis er det ikke helt slik – på mange nye satsingsområder stiller Norge bak i køen, sa hun.

Marianne Olsnes påpekte at Norge historisk har praktisert en kombinasjon av selvberging og handel. De siste 30 årene har Norge nytt godt av å være en netto eksportør – hovedsakelig av olje, gass og fisk. Men dette må endre seg de neste 30 årene. Petroleumsalderen vil ta slutt på sikt. Norge har forvaltet ressursene godt, nå har vi mulighet til omstilling og diversifisering. Men vi må ha mot til å prøve og feile, og vi må ha vilje til samhandling: Når EU nå skal «supercharge» sin satsing på CCS, så står Norge utenfor. Vi må få innpass, ellers vil kunder på kontinentet velge andre partnere, advarte hun. Men energiomstilling koster og Norge må bli bedre til å lytte til EUs perspektiv – hva trenger de? I Europa er det mange som mener at Norge driver med kirsebærplukking, sa Olsnes. Det er ikke nødvendigvis riktig, men vi må huske på at «perception is reality». Vi liker historien om Espen Askeladd – han lyktes mot alle odds. Olsnes minnet om at Askeladden klarte oppgavene han sto overfor fordi han skaffet seg venner, og hjalp dem han traff på veien.

Lars Rotseth uttrykte at han er glad for å bo i Norge. Norge har kjempegode regler, rutiner og utdanningsinstitusjoner, og mange dyktige folk. Men, vi står noen ganger med nisselua i hånda. Vi må bli flinkere til å fremheve Norges komparative fortrinn, mente han. To sentrale stikkord er stabilitet og attraktivitet: Norge har vært dyktige på å få frem gründere og innovasjonsbedrifter, men feiler ofte i neste steg – når det kommer til skalering og eksport. Norske gründere venter enten på at utenlandske eiere skal kjøpe dem opp, eller man flytter produksjonen til Kina for å gjøre den billigere. For stabilitetens del må vi gjøre mer i Norge, og vi må «lure» folk til Norge, fastslo han. Handelsavtaler er grunnsteinen, men valutaen vår er som en jojo i forhold til mange andre. Det skaper utfordringer. I tillegg skaper det utfordringer med politiske retningsskifter for arbeidslivet. Vi har et flatt hierarki i Norge, og det gjør at vi ikke kan adoptere alt. Det andre stikkordet er attraktivitet. Når utenlandske eiere og nye initiativ kommer til, velger man ofte å etablere seg sentralt i Europa. Det er der tilgangen til kundene og markedet er, og det er mer tilgjengelig kompetanse og ressurser, sa Rotseth. Unntaket er oljeindustrien – den suger til seg den kompetansen som finnes i Norge.

Andreas Kvame pekte på at Norge har verdens største eksport av sjømat, men vi trenger konkurransedyktig markedsadgang. Dette ansvaret ligger hos myndighetene. Vi må støtte opp om internasjonale regler. Det handler ikke bare om toll, men også om f.eks. veterinærkrav, sa han. Eksporten går godt, eksportverdien øker og valutakursen går i positiv retning, men vi har et mye større potensial. Vi er blitt en råvareleverandør. Vi eksporterer også arbeidskraft, og taper skatteinntekter. Vi har en konkurransedyktig industri i Norge, men vi taper arbeidsplasser. Vi må øke eksporten, og satse på næringer der vi allerede er gode internasjonalt, sa han. Det vil kunne ha ringvirkninger for hele landet. EØS-avtalen er viktig, men sannsynligvis ikke tilstrekkelig slik den er i dag. Vi begynner å bli få land i EØS-klubben. EU er Norges største marked, men mye i EU er drevet av landbruksinteresser. Etter at Storbritannia gikk ut av EU, er det ingen som snakker sjømatens sak. Norge trenger venner for å utvikle næringen videre.

Torfinn Harding trakk frem betydningen av åpenhet – vi må tørre å måle oss med våre utenlandske konkurrenter. Politikken må ikke stå i veien for næringslivet – politikere må ikke mene for mye om hva som blir fremtidens marked, sa han. Hva verden trenger, og hva Norge skal produsere – det bør ikke være politikerne som bestemmer dette. Norge må utnytte sine komparative fortrinn, for eksempel innenfor olje, gass og oppdrett. Politikken skal sørge for at dette fortsetter, men politikken skal ikke ta næringslivet i noen spesifikke retninger – basert på egne markedsanalyser, sa han.

Kvame påpekte at Norge ofte kommer for sent inn i EUs beslutningsprosesser – rammebetingelsene blir lagt før vi har mulighet til å være med å påvirke. Det er viktig at vi vet hva som foregår, så vi ikke får det tredd ned over ørene, sa han.

Olsnes observerte at også for petroleumsbransjen er mye blitt annerledes etter brexit. Generelt går det forttere enn før – prosesser som tidligere tok mange år, går nå gjennom på under et år. Det er en utfordring for Norge at de som lager reglene, ofte gjør det på bakgrunn av ekspertise fra landbasert europeisk industri, sa Olsnes. Da er ikke reglene godt nok tilpasset hav og sjø. Norge må komme tidlig inn i disse prosessene.

Rotseth påpekte at det er krevende å måtte tilpasse seg til plutselige endringer. Et eksempel er om man det jobbes med et EU-direktiv for å redusere utslipp. 14 dager før beslutningen skal tas, utsettes arbeidet med direktivet i ti år. Da har kanskje en liten norsk bedrift gjort en fånyttets jobb med å tilpasse seg dette kommende direktivet.

Harding fastslo at Norge må sørge for å være med, sørge for å gi noen retningslinjer til næringslivet – «sånn gjør vi det». Verden er blitt tøffere, og Norge må være mer nøkterne og forutsigbare.

Olsnes fremhevet at politikken ikke skal plukke vinnerne – hvilke industrier og teknologier som blir ledende. Men næringene trenger hjelp til å utvikle infrastrukturen – grid, rør, reguleringer for forbruk, osv. Slike beslutninger bestemmer hvor markedet vil utvikle seg.

Panel 3: Mulighetene i grønn omstilling

Ragnar Tveterås, UiS

Ingvild Meland, Nysnø

Kristin Skoftedal, Beyonder

Arve Rettedal, Equinor

Moderator, **Anne Blomberg**, ONS

Kristin Skoftedal åpnet med å poengtere at batterier er viktig i det grønne skiftet. Elektrifisering trengs – el-biler og stasjonærlager – dette er et enormt marked. Vi trenger mer fornybar energi, og Beyonder ønsker å ha en ledende rolle i dette markedet, sa hun. Beyonder har blant annet fått midler til å utvikle natriumbatterier, og jobber nå med teknologien for å få spisskompetanse i et internasjonalt marked. Erfaringene er at pris og egenskaper er det som teller i markedet – «vi vil ut». Det er utfordrende å hente investorer til Norge. Nå leier Beyonder produksjonskapasitet i Asia. Utnytter dette i en periode for å få kunder, prosjekter og investorer.

Arve Rettedal slo fast at Equinor er på vei til å bli et bredt energiselskap. Equinor er til stede i mange land og deler av verden, men Norge vil fremdeles være et viktig område. Equinor kjøper opp selskaper innenfor sol og landvind, for eksempel i Brasil og Tyskland. Dette er områder man ser på og satser på.

Ragnar Tveterås påpekte at matsektoren står for 1/3 av klima- og gassutslippene. Matsektoren må levere proteiner som har et lavere klimagassavtrykk. Vi har problemer med havbruk. På den positive siden, bidrar det også til å skape innovasjon på miljøteknologi. Store deler av aquakulturbransjen globalt er relativt lite kompetanse- og kapitalintensive, sa han.

Ingvild Meland poengterte at Norge har levert energi til Europa i lang tid. I den krevende sikkerhetspolitiske situasjonen kunne Norge vært opptatt bare av krise og krise, men har klart å holde fokus på grønn omstilling. På dette feltet har det skjedd mye – for eksempel Norges grønne allianse med EU og samarbeidsavtale med Frankrike. Vi er på vei fra intensjon og ambisjon, til innhold og leveranse, mente hun. Samtidig slo hun fast at få muligheter til å vokse i Norge, bedrifter må ut i verden – bruke norsk næringspolitikk og norsk utenrikspolitikk for å finne nye muligheter.

Skoftedal mente at IRA – USAs største klima- og energisatsing noensinne – gjør at investorene trekkes dit. Det har gjort det vanskeligere for bedrifter å satse i Norge.

Også **Meland** mente at IRA har hatt stor innflytelse, og kanskje forstår vi ikke helt effekten. Når det kommer et tilbud som IRA på bordet, så har mange av aksjonærene ikke råd til å si nei til det. Men EU er i gang med å respondere.

Rettedal påpekte at USA står for læring. Det er ikke lett å investere og bygge ut i USA, men Equinor har fått hjelp fra norske myndigheter til å investere der og er i gang med som kan bli et eventyr i USA, sa han.

Meland sa at EUs Grønne Giv fører med seg mye positivt for havbruksnæringen. Man får synliggjort de selskapene som har reell «performance». Norske lakseoppdrettsselskap er ledende selskap i verden – det har vært mer utfordrende med reguleringer innenlands. Meland sa hun var imponert over EUs tempo i gjennomføringen av den Grønne Given. Norge må ta springskoene på og prøve å henge med – vi må passe på at byråkratiet er på og at man fanger mulighetene, sa hun.

Skoftedal pekte på at det finnes fantastiske muligheter i EU. Du får internasjonale og europeiske partnere. Beyonder sitter med store partnere som ønsker å prøve ut ny teknologi. EU ønsker å ta opp konkurransen med USA på batterier. Norge kan bli enda bedre og være enda mer med. Men for selskapene i Norge er det viktig at rammevilkårene er likest mulig det de er for selskaper i Europa, sa Skoftedal. Kina er en konkurrent i det lange løp, og batteriprisene dumpes fordi Kina ikke får solgt. Vi må gjøre noe med det, ellers blir vi fullstendig avhengig av Kina, advarte Skoftedal. Hun observerte at norske politikere er engasjert i det grønne skiftet, men det blir ofte mye ord – og ikke alltid like konkret.

Rettedal sa han var enig med utenriksministeren i at man ikke kommer utenom Kina, og vi må følge nøye med på hva som skjer i Kina. Å ha god dialog med den norske utenriktstjenesten – det er viktigere jo lengre under man kommer, påpekte han. Ambassadene og utestasjonene kan være døråpnere – de har lokal tilstedeværelse og de kan være med å tilrettelegge. Norske bedrifter må utnytte de kontaktene som utenriktstjenesten har.

Meland mente at gode møteplasser er undervurdert – det er viktig at utestasjoner og norske myndigheter tar med norsk næringsliv ut i verden. Men møtene må være målrettet – vi må ikke møtes ikke bare for å møtes, men for business. Videre må vi omstille det vi har og bygge nye selskaper. Norge er dårligst i klassen hva gjelder tilgang til utenlandskapital – da går vi glipp av nettverk og kompetanse, sa hun. Hvis Norge skal bli en klimanasjon, må vi investere for å bygge marked som norske klimateknologiselskaper kan levere inn til. Basisen for eksport er et velfungerende hjemmemarked. Men Norge står overfor to utfordringer: Manglende miljøreguleringer og grunnrenteskatten. Hun oppfordret utenriksministeren til å be finansministeren og fiskeriministeren bli enige om et gode miljøreguleringer og et forutsigbart skatteregime.

Oppsummering

- Espen Barth-Eide oppsummerte til sist i konferansen innspillene fra dagens paneler:
- Tidligfasekapital er viktig og Norge kan bli bedre på skalering. Dette er en utfordring for staten, men det er også en utfordring for privat sektor. Forutsigbarhet er viktig i en verden som endres raskt.
- Klimapolitikken vil bli strengere fremover særlig i Europa. EUs Grønne Giv gir en forutsigbar ramme. Utslippene skal ned og etter hvert bort. Produksjonen må være bærekraftig i alle ledd. Dette er krevende og ambisiøst, men mulig.
- Innovasjon og investering. Ja, politikken må passe seg for å plukke vinnere. Men vi må få skipsfarten over på utslippsfrie drivstoff, og noen må utvikle de verdikjedene. Det må skje noe på produksjonssiden, distribusjonssiden og på brukssiden. Dette klarer ikke markedet alene, da markedet ikke tilpasser seg raskt nok. Det trengs regler, og tydelige signaler og handlinger fra regjeringen. Stoltenberg I drev mye deregulering – f.eks. Statoil på børs. Da var det et poeng for staten å tre litt mer tilbake. Men forutsetningen for denne politikken var at fremtiden lignet på fortiden – og det gjør den ikke nå.
- Regjeringen har en aktiv næringspolitikk, i likhet med store aktører som EU og USA. Alle som ligner på oss økonomisk har tro på at man må ha en tydelig retning. Det må være et partnerskap mellom stat og marked.
- Det er viktig å ha noen overordnede mål som skal nås: Plastavtale, mer sirkulær plastøkonomi. På COP28 ble man enige om å akselerere utfasingen av fossile utslipp. Vi gjør også massive investeringer i fornybar energi, noe som skaper rom for blå hydrogen.
- Det beste verktøyet vi har er Europas Grønne Giv. Det er et forsøk på å få økonomien til å henge sammen med de øvrige målene, og sier noe om hva vi skal mer og mindre av.
- Frihandelsavtaler var alltid viktig, men det blir enda viktigere fremover. Nå knaker det i sammenføyningene i WTO. Den norske regjeringen vil helst ha et WTO som virker.
- EØS er verdens største marked, og større enn Kina og USA når man ser det som en helhet. Utover det er det mange bilaterale avtaler. India er verdens største land, og her er Norge foran på avtalesiden. I tillegg – ref. den nye norske Afrika-strategien – er Afrika mye mer en et nødhjelpsområde eller et område for humanitær krise. Her ligger det et enormt potensial, og et stort mulighetsrom.
- Norge må utnytte den rene energien, og bruke denne til å produsere varer og tjenester. Nord Stream-ødeleggelsene – skapte oppmerksomhet og aktivitet på norsk side.
- Utenrikstjenestene må jobbe for å bli best mulige rådgivere i handelspolitikken, og ha en «Team Norway»-tilnærming. Det er ikke bare i «Langtvekkistan» det er nyttig å ha ambassaden ved sin side – det kan også være behov for det i København og Stockholm.
- Samspillet mellom næringsliv, myndigheter og academia er viktig – og her ønsker utenriksministeren mest mulig dialog fremover.

Norwegian Institute of International Affairs

C.J. Hambros plass 2d
PO box 7024 St. Olavs Plass
0130 Oslo, Norway

post@nupi.no

nupi.no

